

ТЕМА 12.

ОПОЗИЦИЯТА ‘СУБЕКТ–ОБЕКТ’ И ОНТОЛОГИЧНИТЕ Й ПРОЕКЦИИ

Презентация

Хуей-къ бил затруднен в търсенето на Пътя. Много пъти той умолявал Бодхидхарма да го обучи и да успокои съзнанието му. Всеки път Бодхидхарма отказвал. За да покаже силата на желанието си, Хуей-къ отрязал собствената си лява ръка.

„Какво търсиш?“, попитал Бодхидхарма.

„Спокойствие на ума“, отговорил Хуей-къ.

„Покажи ми своя ум“, казал Бодхидхарма, и аз ще го успокоя”.

„Но когато търся ума си, не го намирам“, бил отговорът.

„Ето!“ казал Бодхидхарма, „аз успокоих ума ти!“

„да!“, казал Хуей-къ и се засмял.

Опозицията субект–обект и интенционалността

‘S–O’ е дескрипция.

Двойката субект – обект, както и двойката ум (дух) – тяло, е описание, а не перцепция на реалии. Релациите тяло–дух, мозък–мислене и физично–психично са дескриптивни проекции, създаващи безкрайни проблеми. Всички тези мъчителни проблеми са плод на онтологизиране на конвенции. Ако тези конвенции на описание и носещите ги думи: свят, аз, възприятие, мислене, се преосмислят и се олекотят, отпадат и неразрешимите онтологични въпроси.

Налице е една форма зад ‘субект–обект’

Ясно е, че има едноформеност на ‘тяло и душа’, на физично и психично.

Можем да предположим, следвайки логиката на темите дотук, че живата форма (човек), потопена в среда, задава формата субект–обект

Брентано за интенционалността

Франц Брентано: Всеки психически феномен се характеризира с онова, което схоластите от Средните векове наричат интенционална (или понякога ментална) ин-екзистенция на обект, и което ние бихме нарекли, макар и не съвсем ясно, референция (*Beziehung*) към съдържание, насочеността (*Richtung*) към обект (което в нашия контекст не трябва да се разбира като нещо реално) или иманент-обектно качество (*immanente Gegenständlichkeit*).

В представата (*Vorstellung*) нещо е представено, в съждението нещо се утвърждава или отрича, в желанието нещо е желано и т.н. Тази интенционална ин-екзистенция е специфична само за психичните феномени.”

Интенционалността не е необходима структура.

„В представата (*Vorstellung*) нещо е представено, в създението нещо се утвърждава или отрича, в желанието нещо е желано и т.н.“

Да, но фактически това съвсем не е така ясно и категорично. Често си представяме нещо неясно, утвърждаваме нещо неопределено, не знаем какво искаме и т.н.

Менталното далеч не е интенция. Когато се радвам или изпитвам болка, далеч не винаги е налице обект. Същото се отнася до състоянията на спокойствие, блаженство, медитация. Опръждането на ума от съдържание, което е съзнателна цел на Дзен, е по определение встрани от всяка интенция. Спонтанното изключване на съзнанието от обектите в света, с което ние си почиваме, е неинтенционално. Самадхи като връхна цел на йога е свръхинтенционално.

Интенцията не е в направление ‘вътрешно–външно’

Преди всичко, насочеността не е в посока вътрешно–външно. Умът не може да е насочен ‘навън’, към предмет, защото той не е ‘вътре’. Насочеността навън е само на тялото, на очите да речем.

А винаги ли умът има предмет? Съвсем не. Умът може да бъде изчистен от предмети и това е обикновеното неволно изключване на мисленето или всепризната цел на медитацията, която се постига от всеки след някаква подготовка. Умът прекрасно може да се остави сам на себе си да се самоосъзнава, и то непосредствено, а не като някаква мислима ‘същност’ или предмет.

Аз-ът е този, който интендира.

Експеримент. Нека проверим може ли да се вмъкне още една инстанция по линията съзнаване-на-нещо. Без съмнение! Тук можем и даже трябва да прибавим, примерно един ‘Аз’: “Аз си представям Пегас.” Допълваме ‘интенционалната структура’ ‘действие–предмет’ с елемента ‘субект’. Но не е ли това граматическо разгръщане на един неделим феномен?

Отношения и относителности на ‘ума’ като субект

Има неотнесен ум, но той е неопределен.

Умът поначало няма форма. Това е постигнато от будистката философия и медитативна практика. Гръцкото *nous* е близко по значение.

Чистият ум е свидетел на живота, живеейки като независим.

Чистият ум е ум без мисъл.

Той няма обект.

Умът се фокусира в своя обект.

Умът се фокусира в своя обект и про-умява обекта независимо от понятието.

Той осветява определена част от света, без необходимо да разпознава, описва и обяснява. Когато осъзнавам чисто, без разпознаване на ‘нещо’, осъзнавам сетивно възприятие. То още не е ‘книга’, ‘дума’, ‘стол’, или ‘планина’. Осъзнаването на сетивна форма с цвят, звук, мирис, вкус, допир не означава разпознаване на ‘ябълка’ и все пак е цялостно. Така бихме осъзнали нещо на чужда, съвсем различна планета.

Този ум намира света преди мисленето и езика.

Психо-физичният проблем може да се ‘разтоварва’ от своята тежест.

‘Психичното’ като особено качество, е концепт, знак, артефакт. ‘Физичното’ също. Няма никаква психична или физична Реалност. Светът не може да се определя като физичен, биологичен, психичен или психо-физичен.

Пропастта мозък–феномен е плод на погрешна нагласа.

‘Наблюдение на наблюдаващото’ е погрешна нагласа.

Пропастта е такава. Вие не можете да видите моите цветове в моя ум. Това е погрешна езикова постановка, резултат от научната нагласа, в която нещо, което не се наблюдава, се представя като потенциално наблюдаемо. Допускането за наблюдение на наблюдаващото е погрешна постановка и парадокс, от който се излиза само чрез корекция на нагласата.

Цялото това заплитане донякъде е въпрос на коренни дистинкции в западното описание на света (душа – тяло, вътрешен – външен свят). Така или иначе в нашия естествен език не може да се опише виждането на цвета хомогенно. В описването на веригата неусетно за спонтанното описание се прескача пропаст – пропастта между мозъка и виждания цвят.

‘Mind–body’ е погрешен речник: Ричард Рорти

Интересен, макар и малко остарял и изчерпан от дискусии, е опитът за снемане на *mind–body* дихотомията на Ричард Рорти във *Философията и огледалото на природата* (Rorty, 1979 (1998), сс. 27–146). Тези повече от 120 страници относно природата на менталното и отношението към тялото целят да покажат, че във важен смисъл тази дилема е измислена. И това е наистина така.

Но смисълът и аргументите на критиката на Рорти са неприемливи. За него самият ‘дух’ е измислен. За мен описанието ‘дух–тяло’ е артефакт. Отстраняването на тази дилема не е въпрос на дълги спорове относно наличието на душата. То е въпрос на прецизно отделяне на перцептивни планове и описания.

Възприятието е ‘асиметрично’ – не се възприема ‘възприемащото’.

Пъзелът е езиков и се дължи на различните планове на описание. А те се коренят в *асиметрията на възприятието*. Възприятието е асиметрично. Не се възприема възприемащото. Свързваме окото, мозъка и визията. Но визията не може да се види, за разлика от окото и мозъка. Не може в една картина да се поместят възприятието и възприеманото, душата и света, душата и тялото. Тяхното свързване става по предполагаемите причинни линии. Това става по привичния причинен начин. Така свързваме понятието ‘съзнание’ с мозъка и главата.

Езикова относителност на граматичната структура субект–обект

В китайския не е налице граматичната опозиция ‘субект–обект’.

В европейските езици просто изречение като „Имам кожено палто“ е добре структурирано по оста *субект–обект* и субектът е името (‘Аз’), а обектът е прилагателно-съществително (‘кожено палто’).

В китайското изречение „Wǒde dàuyī shì pí de“ („Имам кожено палто“), ‘имам кожено’ играе ролята на съставното сказуемо. Обособяването на израз като ‘имам кожено’ като синтактична единица е немислимо за мислещите в нашите граматика – то е смес между ‘част от субект’ и ‘част от обект’.

В японския граматичен субект не е ‘извършителят’.

В японския има два субекта, главен и подчинен (*-ga* и *-wa*), и те могат да бъдат съществителни, прилагателни, определения, наречия.

В японския граматичният субект може да е дори пояснение за място.

В изречението: „*Kyo wa genki des ka*“ (Днес здрав ли си?) *субект е ‘kyo wa’, днес*.

Грамматическият субект не е агинтът – Ото Йесперсен.

Ото Йесперсен отбелязва, че в дефиницията за субекта не е достатъчно да се каже: ‘онова, за което говорим’. Според Балар: „Подлогът на изречението... се предполага да стои за това, за което говорещият говори. Как това предположение се потвърждава в изречението: „Аз видях

в града вчера голям огън, горящ с пламъци, високи тридесет фута.“ За какво говоря тук? (Jespersen, 1969, p. 125)

Относителност на ‘S–O’ спрямо граматичната схема

Трябва да отчетем, че е въпрос за преценка, кое е субект и кое е обект, ако езикът, който наблюдаваме, няма подобна на нашата структура. Ако разпознаваме субекта по това, че е субстантив, съществително, нещо, все пак не е определено кой субстантив от двата – първият или вторият, е субектът S, и кой е обектът – O. Съмнявам се, че това е ясно. При всички положения наблюдателят трябва да наблюдава не само езика, а и физичните взаимодействия, за да разбере. Но как тогава ще разбере евентуална възвратна форма, в която търпящият действие е субект?

Локални езици и схеми на ‘SVO’

Така или иначе, налице е описание, в която формите на тази структура са следните: Мандарин (китайски официален): SVO (в китайския това са само словоредни функции, а не специализирани думи), фински: SVO, унгарски: SOV, турски: SOV, японски: SOV, арабски: VSO и т. н.

„Кой гледа залеза?“ - Празнота на S–O.

Нека запитаме: Във феномена (не изречението): *Аз гледам залеза*, къде е гледащият и къде е гледаното, реално?

Не аз, Иван Петров, моето име, гледам сега този залез на морето. ’Иван’ не може да гледа.

Не аз, ’човекът’, гледам сега този залез. ’Човек’ е име на моя вид, следователно конвенция.

Тогава кой? Това тук тяло, което наричам ’мое’. Но дълбокият проблем тук е, че няма никой – ’аз’ има само ако има и друг, а ако съм само аз, тогава няма да обособявам изобщо някой, който гледа. Просто има гледане на залез.

Само местното описание ме кара да разграничавам ’аз’ и ’гледам залеза’, ’аз гледам’ и ’залеза’, или ’Аз’, ’гледам’ и ’залез’. Не мога да посоча границите между някакви реалности, които поотделно са Аз, гледане и залез.

‘Субект–обект’ като синтактична форма

„Виждащият, който вижда вижданото“ е очевидно тавтологичен израз. Цялата граматична структура, разгърната тук, е напълно излишна за *виждането*. И само тя, граматичната форма, ни кара да разграничаваме като индоевропейци тези неща. В ситуацията не се налага нито деяние, нито субект, нито обект. Не са разграничими ’ноезис’ и ’ноема’.

От субекта *остава едно чисто преживяване*, което е свързано с нечие тяло и което не е фиксирано категориално и граматически.

Феномените не се делят на ‘субект/обект’.

Небето остава небе, земята – земя, морето – море, планината – планина, камъкът – камък, реката – река и всички останали среди и тела остават същите за всеки здрав човек в будно състояние. Това е обективността на света. Обективността надхвърля описанията и мненията. Обектите са независими от нечия субективност.

«Светът е обективен»

„Светът е обективен, независим от нас“. Тялото е в света като жива форма, която корелира с целия свят. Живата форма е ограничена в пространство и време. Самото пространство-време, както се явява, е ‘ограничено’: ‘нещо в себе си’, извън феномените, ги ‘причинява в нас’. Но ‘нещо’ е форма в пространство-време и затова не може да е ‘в себе си’. Нищо определено не можем да кажем за ‘онова’, което е отвъд светуването като поток от

феномени, отвъд пространство-времето. Дори самият израз ‘отвъд’, както и ‘в себе си’, са проекции на ‘отсам’, ‘за нас’.

Хоризонт отвъд опозицията субект–обект

Научното описание на ситуацията е хетерогенно.

Науката със своите артефакти стига до изкуствено съединяване на три инстанции: светлина с честоти, апарат на окото, психически зрителен образ.

Нормално са отделени физиология на мозъка и психология. Реално и двете науки използват частично другата и смесват без контрол схеми на описание.

Това слепване на езиково нехомогенни и концептуално несъвместими неща създава мъка за философите и те си блъскат главите в опити да обяснят виждането.

Елиминирание на хетерогенната дескрипция

Единното описание на възприемания свят в естествения език се проектира в две различни описания:

а. светлина – око – мозък

б. визия (визуални феномени)

Тези две описания се намират в корелация. Определени честоти на вълните и определени мозъчни състояния, причинени от тях, съответстват на определени феномени.

Структурата: „Аз-съзнавам-обект” е описание.

„Аз съзнавам обект“ не е непосредствено изпитване, а е описание. В многобройни Дзен-текстове се разкрива неделимата ситуация на съзнаването-на-нещо. Съзнаването-на-обект (интенцията) (аз съзнавам, че виждам пред себе си дърво) е съвсем не базова структура, както смята Хусерл. Това ‘насочване на съзнанието към предмета’ е описание от думите съзнание и предмет.

Така разбираме, че аз, предмет, съзнание, са описания, а не феномени на света.

Кен Уилбър: Няма граница между субект и обект.

Кен Уилбър в *Без граници* (1979) пише: “По-специално, няма граници между субект и обект, ‘аз’ и ‘не-аз’, наблюдател и наблюдавано... от всички граници, които човек сътворява, тази между ‘аз’ и ‘не-аз’ е най-фундаменталната.” (Уилбър 1999, 68)

“Това със сигурност не са отделни неща. Може ли изобщо да има ‘виждащ’ без ‘виждане’ или без онова, което се ‘вижда’? Истината е, че ‘виждащият’, ‘виждането’ и ‘виждането’ са просто аспекти на един и същ процес – никога няма да откриете едното от тях, ако ги няма и другите.

„Има само преживяване. Няма нещо или някой, който преживява преживяването.” - Алън Уотс.

“...по-скоро аз, ‘виждащият’, съм идентичен с онова, което се разкрива пред погледа ми. Така нареченият ‘виждащ’ не е нищо друго, а всички онези гледки, които съзира.” (Уилбър, 73) “От това следва и неизбежният извод: няма отделен ‘аз’, който е откъснат от света.” (Уилбър, 75) Уотс: „Има само преживяване. Няма нещо или някой, който преживява преживяването.”

От всичко това е ясно защо ‘когитацията’, интенцията, различаването на ноезис от ноема (Хусерл) трябва да се отхвърли като нещо ‘безусловно’. Това различаване е описание, което може да е полезно в контекст.

‘Трансцендентален субект’ – Хусерл и Витгенщайн

Влизайки в ‘трансценденталната ситуация’, субектът се оттегля от света (Витгенщайн). Тогава не само външният спрямо тялото свят, но и самото тяло ‘се затварят в скоби’. В скоби

се затваря и психиката (Хусерл). Тогава, изглежда, че има едно непоклатимо отношение на субекта към света, една субстанциална форма.

Но това е само априорна конструкция. В нея е налице дефект: Ако субектът е трансцендентален и *независим от света, защо е светът?* Няма никаква яснота по въпроса откъде се взема светът. Грешката се корени в 'интенционалността': съзнанието може без обекти.

Така *трансцендентализирането на субекта води до разпадане на връзката субект–обект*. Същото се получава и чрез трансцендирането на обекта вън от съзнанието. Хусерл прави и двете грешки, или по-точно двете модификации на една и съща грешка – интенционалността като непоклатимо качество на съзнанието.

Реално е налице тяло в среда.

Индивидът е отделен телесно от околното и от другите индивиди. Но индивидуалният жизнен процес като преживяване 'да си това същество' не е отделен от процеса на света.

Следствие. Няма 'обективен свят', 'независим от възприемане'.

Следствие. Няма 'трансцендентален субект', 'на който' е 'даден света'.

Следствие. Няма форма: 'субект–обект' в света.

Де-онтологизация на 'субект–обект'

„Субектът е пред обекта.“ „Обектът е пред субекта.“

„Аз гледам залеза.“ „Залезът е обект на моето гледане.“ Но: „Залезът гледа мен“ е абсурдно. Имаме асиметрия и необратимост на гледането.

Дефиниции на онтологическия субект, които са давани във философията: „Субектът е носител на качества.“ „Субектът действа върху обекта.“ „Субектът е разгръщането на 'в себе си–за себе си'.“ „Субектът е границата на света.“ „Субектът е трансцендентален.“

Това е *светова форма на живо тяло в нежива среда*. Така се осмисля асиметрията на 'човека–залеза'. Но това е така, погледнато откъм друг субект. Ако обаче аз гледам розата, тогава не виждам никъде структурата S–O.

Формата 'субект–обект' ('Аз–свят') е виртуална проекция.

Но тялото се вижда в среда само като феноменална структура. Така в живения свят се отграничава тяло на жив индивид, поставено в нежива среда и наред с други живи индивиди.

Следствие. Жизненият процес, взет като качество на тяло, е индивидуален. Светът е в единствено число. Оттук проекцията за 'иманентност', 'привилегирован достъп', 'субективност' и 'трансцендентност' спрямо другия.

Изпитването и наблюдаването на живота не е субект–обектна опозиция.

Ако да изпитваш е 'субективно', а да наблюдаваш нечий жизнен процес – 'обективно', то няма граница между субект и обект, защото наблюдаването е изпитване, а наблюдаването се припокрива с наблюдаването.

Ако изпитването е субективно, а жизненият процес – обективно, то едно тяло е веднъж субект, а сред това – обект. Но тогава субект и обект не е светова структура, а относителни обротивни полюси.

Стимул–реакция

В поведенческата психология и специално в бихевиористичната теория поведението е единственият наблюдаем обект на психологията.

Поведението в тази схема се представя в две фази: 'стимул–реакция'.

Тази схема отговаря на двете посоки на активност на нервната система: аферентна и еферентна: от средата към тялото и от тялото към средата.

Но *и стимулт, и реакцията са актове на синтез на процес* – тялото синтезира стимула и процеса като невронни състояния и състояния на тялото.

Това концептуализиране е в рамките на класическа европейска парадигма – ‘субект–обект’, в която живата форма се свежда до *рефлексивна система*.

Реално живата форма *не рефлектира средата, а се вписва в нея като форма, която се ресинтезира*. Реално в средата нищо не се ‘насочва срещу’ организма, а е неутрално и относително разрушаващо спрямо запазването му.